

Szindbád visszatér

Fél évszázada halt meg Krúdy Gyula

A legendák nemcsak az emlékezetünkben élnek; gesztusainkban, mozdulatainkban, vágyainkban is. Egy ismeretlen járókelő pillantásában, egy nő mosolyában, tavaszi szelek suhogásában. Régi épületek pállott szagában, vonatzakolatásban, kávéházak koszlott függönyeiben. Élnek, és adott pillanatban — ha kell, ha nem — élnek perdülnek, csak győzzük kikerülni őket.

A körüli sajtópalotában maig él egy legenda Krúdy Gyuláról. Eszerint egy alkalommal Krúdy összekülönbözött volna a házbeli New York kávéház nagy tekintélyű főpincérével, s azt találta mondani neki, hogy: — Márpedig én a maguk kávéjából nem iszom többé... S elvonult. Igen ám, de néhány nap múlva hiányozni kezdett neki a New York, a társaság, a meghitt félzsivaj, s egy reggel — a gőzfürdőből jövet — betért, s leült megszokott asztalához. A főpincer elégedetten konstataulta győzelmét, meghajolt, s így szólt: — Örülök, hogy ismét láthatom, Gyula úr. Mivel szolgálhatok? — Kérek egy jó erős kávét! — Igenis, egy kávét — s a főpincer már fordult is, az író azonban utánakiáltott: — Várjon, hová siet? Egy kávét, de nem maguktól, hanem az Embekből!

A főpincer bólintott, s indult a szemközti Emke kávéházba...

Züllött hajósnak nevezte Cs. Szabó László, Hevesi András pedig szépséges szörnyetegnek. Kárpáti Aurél azt írja róla, hogy „Az óra ingája leng minden sora mögött”. Németh Andor szerint Krúdynak nem is olvasói vannak, hanem cinkosai. Életről előbb születtek regények, mint elemző dolgozatok: Kaczér Vilmos. *A Toll* szerkesztője *Ifjúság* címmel örökölte meg. Márai Sándor pedig a *Szindbád hazamegy* című lírai regényében hődot emlékenek. Nagy László prózaverset szentelt neki. *Versben bujdosó* című kötetének egyik legszebb darabját.

A legendák persze nem helyettesítik a művet. Valószínű, hogy Krúdy maga is tódított: kiszinezte a róla szóló történeteket, vagy legalábbis nem tiltakozott ellenük; de bizonyos, hogy kicsapongásainak, a téli pincészeknek, a balatoni kiruccanásoknak csak a fele igaz. Különben mikor dolgozott volna? Mert rengeteget írt, életművét száznegyven kötetre becsüli Czine Mihály. Egyszerre tíz-tizenöt lapnak volt munkatársa, konzervatív és radikális orgánumnak egyaránt, s felváltva közölt novellát, tárcát, riportot, publicisztikát. Valószínűleg nem volt olyan napja, hogy egyetlen sort se írt volna. Kellett a pénz? Minden bizonnyal. Mégis mindig szűkében volt. *Magyar irodalomtörténetben* Szerb Antal úgy jellemzi, hogy mindig pénzt akart keresni — ehelyett remekműveket írt.

Bár életében kevés elismerés érte, az utóbbi évtizedekben megkapta az öt megillető rangos helyet irodalmunk Parnaszusán. Életműsorozat, új és még újabb kiadások: visszatért, s benne él a

magyar szellemi élet köztudatában. De életművének egy fontos területe mintha elsikkadt volna: hírlapírói munkássága. Számmunkra már annyira evidens, hogy a századelőn egy magyar író „civilben” újságírással foglalkozott, hogy arra nem is figyelünk, mit írt valójában. Holott a mai magyar publicisztika és újságr riportázs nem lenne az, ami (téphát oldottabb, eredetibb, stilu-

ta nem sokkal halála előtt a régi magyar író ebédjét, vagyis azt, hogy — nem is ebédelt tulajdonképpen. Révész Bélaról írja, akit a magyar irodalom gyöngyhalásának nevez, s akit az „aluszekony szívűek” nem érthetnek, hogy: „Egy szív közepéből jövő kiáltás minden szava, amely kiáltás addig kereng a levegőben, mint a párját kereső madár...” Nem mondhatta volna ezt akár Szindbád, Alvinczi Eduárd vagy Rezeda Kázmér?

Nem volt forradalmár, de elfogadta és hittel szolgálta a forradalmat. *A kápolnai földosztás* című füzetével, a *Fehérvári könyvvel*, a *Szegény-gyerekek a Margitszigeten* című karcolatával határozottan kiállt az októberi köztársaság és a proletárdiktatúra mellett. Évekkel a forradalom leverése után is elt benne a remény, hogy az egykori vívmányok újra kiharcolhatók. „Ha valaha feltámadnék a magyar irodalom: ott kell folytatni, ahol 1918-ban abbahagytuk” — írta Hatvany Lajosnak 1925-ben.

Három évvel később, ötvenzes-tendőskorában kezdődik csendes haldoklása. Agyvérzést kap, csak nehezen épül fel, s végleg soha. 1929-ben egyetlen könyve sem jelenik meg, 1930-ban felmondják a lakását a Margitszigeten, Obudára költözik, szanatóriumokban pihen. *A Magyar Asszonyok Lexikona* két évvel halála előtt „néhai”-nak titulálja, 1931-ben a kiadók felbontják szerződéseit, 1932-ben letelezik a vagyontalansági esküt. A Baumgarten-, majd a Rothermere-díj alig javít a sorsán. Magányos, szegény és beteg. S közben remekműveket ír: ekkor születik a *Boldogult úrfikoromban*, *Az élet álom*, a *Rezeda Kázmér szép élete*. Sajátosan magyar szürrealizmusa mintegy átfinomul a realizmusba: így tetőzik be és teljesedik ki az életmű.

Halála mejtő hozzá Este meg az obudai Kéhlí kocsmában üldögél, még elénekli kedvenc nótáját, a Nyári piros almát. Efelé tájt a főurat hivatja: — Jözsikám, szívecském, töltsön egy liter zöldszilvánit, fűredi palackba! Reggelre holtan találják az ágyában; de a palackban egyetlen csepp sem maradt...

Legenda ez is, talán nem is igaz. Talán ma is ott ül még a Kéhlínél... De hát a legendáknak is megvan a maguk sorsa. Krúdyról bohém történetek szólnak, mert a bohémról azt hisszük, könnyed eleganciájával egyszerűen átéli az élet kinjait.

Krúdy szenvedett. Saját bohémságától is. De nem tartott mértéket, mert teljes életet akart élni. Tudta, amit Nagy László tudott róla: „Emberek vagyunk, s meghalunk mindenképpen. De jobb, ha az asszonyok hajsarlója vágja el a torkom. Jobb, ha alvado kókárdát üt számba a veszedly, mintsem lepecsételt szájjal járjak. Mert lezárva, megromlik bennem a szerelem, kő lesz a szeretet, értéktelen a bánat. Ebben az átmeneti korban. Mondja Szindbád.” **Bálint B. András**

A magyarországi költészet egyik legnagyobbja. Krúdy Gyula.

sosebb a nyugat-európai hírlapírásnál), ha a korabeli lapok profilját nem formálja Ady, Móricz, Kosztolányi, Karinthy, Krúdy stíluskaraktere. A sors fintora, hogy Krúdy — legalábbis önállóan — egyetlen újságot szerkesztett életében: a *Szigeti Séták* című fürdőügyi közlönyt...

Cikkei, riportjai azonban ma is magukkal ragadják az olvasót. Alig múlt 14 éves, amikor első írása megjelenik a *Szabolcs Szabadajtó*-ban 16 éves korában a Gáspár Imre szerkesztette *Debreceni Ellenőr* munkatársa; az erettség vizsgára érnekkor erejével cipelik vissza Nyíregyházára. Majd Nagyváradra kerül a *Szabadság*-hoz, s onnan Pestre. Legendáriuma szerint egy cirkuszi fánkosnó után szökött a fővárosba.

Nem tartozott csoportosulásokhoz, körökhöz; a kávéházban és a kiskocsmában borokról, nőkről, lövésznyekről beszélgetett, vagy hallgatott. 1913-ban beválasztották ugyan a Petőfi Társaságba, de még tíz év múlva, a centenáriumi ülésen sem volt hajlandó részt venni; egy cigánylakodalomba viszont a lányát is magával vitte. Osethetsége, műveletlensége immár az álmítoszok közé soroltatott. Gyakran járt könyvtárba, történettudományi szakkönyveket, s persze szépirodalmat olvasott. Széles látókörét nemcsak történelmi regényei igazolják, hanem pontos és színes fróportréi, tanulmányai is. S mi minden elmondott — 19 évesen! — az éhező Reviczky kapcsán nyomorról, üzletről, irodalomról; micsoda szarkazmussal ábrázol-